NOVADI ZAĻO

Pasaule mainīsies, būs jāmainās līdzi

Aizvien biežāk medijos dzirdam ne vien par klimata un citām pārmaiņām dabā, bet arī to, kas tiek darīts, lai tās mazinātu. Tāpat izskan aicinājumi rīkoties ikvienam – šķirot atkritumus, neēst gaļu, iegādāties elektroauto, nepirkt lietas, ko mums nevajag, utt. Pareizo, dabai draudzīgo rīcību saraksts kļūst garāks. Jau tagad dzīvojam un domājam nedaudz citādi nekā pirms gadiem divdesmit. Vērojot apkārt notiekošo, rodas sajūta, ka būs jāmainās vēl. Par to, kādas ir tendences dabas aizsardzībā, klimata pārmaiņu mazināšanas politikā un ar to saistītajās jomās, runājām ar Pasaules Dabas fonda (PDF) direktoru Latvijā Jāni ROZĪTI.

"Enerģētikas jomā līdz šim bijis vairāk deklaratīvu paziņojumu, nekā reālas rīcības," uzskata Pasaules Dabas fonda direktors Latvijā Jānis Rozītis.

Apņemšanās ir, pietrūkst rīcības

J. Rozītis nešaubās, ka pasaule strauji mainās un mēs būsim spiesti mainīt paradumus, dzīvot citādi, nekā esam raduši. Tas notiks gan klimata vai dabā notiekošo pārmaiņu, gan sociālo un ekonomisko apsvērumu dēļ. J. Rozītis uzsver, ka šobrīd par klimata pārmaiņām vai dabas situāciju runā vairāk nekā jebkad. Turklāt – visaugstākajā pasaules valstu līderu līmenī. Periodu pirms gadiem 20–30 var raksturot kā pierādījumu vākšanas laiku. Tad sākās pētījumos iegūto datu un secinājumu pārnešana uz dažādiem politiskajiem dokumentiem, plāniem un stratēģijām, kam reāla rīcība nesekoja. Tikai pēdējos gados deklarācijām sāk sekot finansējums, kas paredzēts, lai aprakstīto vides politiku sociālajā un ekonomikas jomā īstenotu. Nupat arī likumos iekļautas dažādas ar vides aizsardzību saistītas normas, kas obligāti jāievēro. "No pamudinājuma kaut ko darīt brīvprātīgi, lai sasniegtu vides politikas mērķus, aizvien virzāmies likuma spēka nepieciešamības virzienā, jo brīvprātība nav sevi attaisnojusi, būdama ļoti lēna vai pat zaļmaldinoša," rezumē J. Rozītis. Iesaistās arī privātā sfēra. Šobrīd ir nepieredzēti daudz biznesa apņemšanos rīkoties, lai uzlabotu situāciju. "Gandrīz visiem lielajiem uzņēmumiem ir klimata neitralitātes, emisiju samazināšanas, aprites ekonomikas ieviešanas un – aizvien biežāk – arī bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas mērķi," stāsta PDF direktors. "Tomēr, skatoties uz faktiem – statistikas rādītājiem –, redzam, ka aizvien vairāk ir produktu un pakalpojumu, kas rada vides blaknes. Piemēri ir jebkurā nozarē," viņš uzsver. Runa ir par izaugsmi, kas pati par sevi var būt pozitīvi vērtējama, bet diemžēl kavē klimata pārmaiņu mazināšanas un dabas kvalitātes saglabāšanas mērķu sasniegšanu.

Lai gan runājam par digitalizāciju, pieaug papīra patēriņš. Vēlamies tērēt mazāk, lai brauktu, lidotu utt., bet notiek pretējais – cilvēki pārvietojas aizvien vairāk. Spriežam par videi draudzīgu lauksaimniecību, bet minerālmēslu patēriņš pieaug. Aizvien notiek zemes transformācija, veicot atmežošanu, lai gan daudzas valstis ir vienojušās to samazināt. Globāli pieaug arī fosilo energoresursu patēriņš un CO_2 emisiju apjoms. "Tie ir fakti, kas parāda, ka mēs veicam piesārņojošas, klimata pārmaiņas veicinošas un dabas daudzveidību mazināšanos darbības. Zinātne par to nešaubās," pauž J. Rozītis. "Opozīcijas galvenais arguments ir tas, ka klimata pārmaiņas notikušas vienmēr, tam nav saistības ar cilvēku ietekmi. Es priecātos, ja tā būtu, bet pretējo pierāda tas, kā aug temperatūru rekordi, pārmaiņas dabā, arī ekstremālu laikapstākļu gadījumi." Tam, ko piedzīvojam tagad, būtu jānotiek simtgadēs vai tūkstošgadēs, nevis desmitgadēs.

Sarežģījumus radīs tas, ka ilgi esam pētījuši, analizējuši un runājuši, bet maz kaut ko būtisku paveikuši. Lai piebremzētu klimata pārmaiņas, pirms 30 gadiem vajadzēja būt sasniegušiem tik, cik ir paveikts šodien. "Ir notikusi milzīga kavēšanās. Ja kaut ko vēlamies paveikt jēgpilni, tagad būs daudz jāizdara ātri. Tas, protams, radīs pretestību. Cilvēki būs neapmierināti, jo nesapratīs, kas jādara un kāpēc, būs neērtības, informācijas trūkums, vajadzēs papildu ieguldījumus," prognozē PDF direktors. Tas notiek jau šobrīd. Ir dažu jomu pārstāvji, kuri aicina atkāpties no vides prasībām par labu citiem ieguvumiem.

Cēloņi un sekas – tas attiecas arī uz mums

Zinātnieki nesteidz kaut ko apgalvot, kamēr nav iegūti neapšaubāmi pierādījumi. "Tomēr neformālās diskusijās viņi runā, ka šī desmitgade, iespējams, ir pēdējā, kas ievērojami neatšķiras no tā, kā dzīvojam līdz šim," teic J. Rozītis. Nākamajos 10–20 gados pārmaiņu ātrums pieaugs. Līdz ar to ir gana liela iespēja, ka pusmūža cilvēks, kuram patlaban ir 40 gadu, dzīves nogalē pēc 40–50 gadiem, salīdzinot to, kāda bija pasaule, viņam tajā ienākot, un kāda tā ir aizejot, secinās – ļoti pārvērtusies.

Pārmaiņām dabā būs gan sociālās, gan ekonomiskās un politiskās sekas. Iespējams, piedzīvosim plašāko migrāciju, kāda jebkad bijusi. Tiek lēsts, ka dzīvot citur vēlēsies no 300 miljoniem līdz pat 1,2 miljardiem cilvēku, kuri iepriekšējās dzīvesvietās vairs nevarēs uzturēties neciešama karstuma, sausuma vai citu iemeslu dēļ.

→

Analīze ir veikta, balstoties prognozē, ka saražoto atkritumu apjoms pieaugs līdz ar pasaules valstu iekšējo kopproduktu un iedzīvotāju skaita palielināšanos.

Avots: Pasaules Bankas 2018. gada apskats "What a Waste 2.0 A Global Snapshot of Solid Waste"

←

"Mums Latvijā plašas diskusijas izraisa 50–200 migrantu," teic sarunbiedrs. Migrācija un konkurence par dabas resursu izmantošanu var radīt militārus konfliktus. Mainoties sugām, mainās bioloģiskās ķēdes, kas ietekmēs dažādas tautsaimniecības nozares un arī cilvēku veselību.

Bet Latvija taču ir dievzemīte, ne mums lielu plūdu, ne postošu zemestrīču! J. Rozītis teic, ka pie mums ir novērojama tendence uzskatīt, ka klimata pārmaiņas uz mums neattiecas. Neesam to galvenie izraisītāji, turklāt Latvija ir zaļa un tīra. "Šāds uzskats ir kļūdains. Ja saimniekošanā ir "caurumi" attieksmē pret vidi, tad katrs, kurš dodas uz veikalu, izmanto transportu, dažādus pakalpojumus, ietekmē vides kvalitāti gan lokālā mērogā, gan globāli," viņš vērtē. Tas, ka mums ir samērā mazapdzīvota valsts ar vāji attīstītu rūpniecību un mazāk intensīvu lauksaimniecību, nenozīmē, ka viss kārtībā. "Piemēram, tikai trešdaļa iekšzemes ūdeņu Latvijā ir labā kvalitātē. Dabas vērtības ūdeņos, mežos, pļavās var vērtēt kā bēdīgas. Dabas aizsardzībā esam vieni no pēdējiem Eiropā, turklāt nevis domājam, kā sabalansēt dabu ar saimnieciskajām vajadzībām, bet mainām normatīvus, lai cirstu vēl jaunākus un tievākus kokus kailcirtēs," piemēru min sarunbiedrs.

Vairāk ļaužu, vairāk problēmu

Būtisks faktors, kas noteiks, kādi jautājumi būs jārisina, veidojot vides politiku, ir apdzīvotība. Šobrīd pasaulē ir vairāk kā astoņi miljardi iedzīvotāju, un aplēses liecina, ka nemaz nav ilgi jāgaida, līdz būsim 10 miljardi. Un visi ir resursu patērētāji! "Esam pieraduši dzīvot labos apstākļos un nebūsim gatavi no tā strauji atteikties. Piemēram, situācija Indijā – pat, piedzimstot graustu rajonā, gadu septiņu vai deviņu vecumā ikviens bērns tiek pie viedtālruņa un redz, kā dzīvo citur. Un viņi vēlas dzīvot tā, kā dzīvojam mēs." Un, visticamāk, nepieredzēsim to, ka cilvēki mazāk turīgās valstīs atteiksies no šādām ambīcijām. Problēma ir tā, ka pārticīgās dzīves pamatā ir ne jau ilgtspējīgs patēriņa modelis. Jau tagad patērējam vairāk resursu, nekā planēta spēj nodrošināt, nekaitējot videi.

Aizvien pieaug energoresursu patēriņš. "Enerģētikas jomā līdz šim bijis vairāk deklaratīvu paziņojumu nekā reālas rīcības," uzskata PDF direktors. Tomēr var prognozēt, ka nākotnē fosilo enerģijas avotu izmantošana samazināsies līdz minimumam, pat ja tas nenotiks nākamajā desmitgadē. Milzīgā ātrumā notiek tehnoloģiskā attīstība ar mērķi mazināt ietekmi uz vidi, bet diez vai šobrīd var pārliecinoši atbildēt uz jautājumu, cik ātri tiks sasniegts vērā ņemams rezultāts. Izskan kritika, ka daža tehnoloģija, piemēram, elektroauto akumulatori, radīs lielāku kaitējumu videi nekā ar degvielu darbināmie auto. J. Rozītis uzskata, ka ietekme ir jāvērtē, bet nevar aizmirst, ka jebkādas tehnoloģijas pirmā versija bieži vien nav vislabākā un efektīvākā.

"Lai kuras jomas ekspertam pajautātu, bieži nākotnes cerības dzīvot kā līdz šim tiek saistītas ar tehnoloģijām. Daudzi tam tic. Bet tas ir ļoti apšaubāmi. Lai pasaule saglabātos tādā veidolā, kādā mēs to gribam redzēt, būs jāmaina paradumi, tradīcijas, jāmeklē videi draudzīgāki risinājumi savā dzīvesveidā. Ar tehnoloģijām vien nepietiks," uzsver PDF direktors. Vai un cik spējam mainīties, ir nepatīkams jautājums, jo atbilde droši vien slēpjas labi zināmajā faktā, ka vairākums cilvēku to dara nelabprāt. J. Rozītis uzskata, ka ir dažādi risinājumi. Īstermiņā – finansiāls atbalsts, kas mudinātu mainīt rīcību gan mājsaimniecībās, gan uzņēmējdarbībā. Komersantus videi draudzīgākas rīcības virzienā varētu pavērst tirgus un politiski apstākļi, kā arī ierobežota resursu pieejamība. Tālākā nākotnē risinājums ir sabiedrības zināšanas un attieksme. To var sasniegt ar pārdomātu vides izglītību skolās, kas gan jāsāk jau šodien. "Mēs neesam spējuši tās dabas un vides zinības, kas līdz šim apgūtas skolā, savienot ar ekonomiku un sociālajiem izaicinājumiem, cilvēku veselību un labklājību. Tas ar izglītības palīdzību būtu steidzami jāmaina," pauž PDF direktors. Pie jebkura scenārija ir jāsaprot, ka būs jāmainās, lai pielāgotos citādiem apstākļiem, un no tā izvairīties nevarēsim. "Liela daļa cilvēku spēs adaptēties, bet jāsaprot, ka dzīvojam kopā ar miljoniem sugu," piebilst sarunbiedrs.

Rūpes par vidi ir rūpes par sevi

Limbažnieku Madaras un Māra Garklāvu ģimenē aug trīs bērni – Leons, Augusts un Ādams. Ģimene dabai draudzīgāk cenšas dzīvot jau sen, un Madara piekrita ar mums dalīties pieredzē, kas var iedvesmot arī citus.

"Viss sākas ar sevi. Sevis iepazīšanu, prāta ekoloģiju. Domāšanu par lietām, kas tiešām vajadzīgas, lai dzīve būtu piepildīta. Apziņu, ka esam saistīti ar dabu. Būšana tajā atslogo, līdzsvaro. Rūpes par vidi ir rūpes par sevi. Var aizrauties ar ideju, taču jauki un ilgtspējīgi, ja glabāt maisiņus kabatās, auto, lai tie nav katrreiz jāpērk, liek nevis fakts par to ilgo sadalīšanās laiku dabā, bet gan gudrība vai sapratne, kas kļūst par dzīvesveida daļu," paskaidro M. Garklāva.

Vispirms esot jāapzina savi paradumi, kā patērē produktus, apģērbu, ierīces. Tad var lūkot, kurā laukā vieglāk darīt kaut ko citādi.

Sieviete iesaka būt modram un sekot tam, kas ienāk mājā. Pirms ņemt kādu bukletu vai paraudziņu, padomāt, vai to lietos, vai tam saimniecībā būs ilgs mūžs. "Man un bērniem stipriināt nostāju palīdz tas, ka ik pa laikam aizbraucam uz Ziemeļvidzemes atkritumu apsaimniekošanas organizācijas poligonu "Daibe" paskatīties uz atkritumu kalniem. Vecajam kalnam vajadzēja kalpot līdz 2025. gadam, bet pirms dažiem gadiem bija jāveido jauns. Sabiedrība krietni pārsniedz atkritumu radīšanas prognozes. Būtiski ir apjaust, ka mūsu katra izvēle vizuāli maina šo kalnu," teic Madara.

Lai mazinātu plastmasas daudzumu ikdienā, ģimene pirkumus plāno, došanos uz veikalu ierobežojot līdz vienai vai divām reizēm nedēļā un cenšoties iztikt ar sagādāto. To, ko patērē vairāk un regulāri, viņi iegādājas lielākos iepakojumos. Protams, gadās arī neatliekamās iepirkšanās, piemēram, kad izbraukumā nav no mājām paņemts pietiekami uzkodu, bet bērni izsalkuši.

Madara izmanto tiešās pirkšanas pulciņu, tīklošanos ar mājražotājiem, dodas uz vietējo maiznīcu un novērtē citas vietas, kur iepirkties, līdzi ņemot savus maisiņus. Viņa atceras braucienu uz Indiju un tur redzētās daudzās govis. Priecājusies, ka tik daudzas gaida teliņus, līdz uzzinājusi, ka dzīvnieki uzpūtušies, jo saēdušies plastmasas atkritumus…

Sadzīves ķīmiju ģimene izvēlas nevis agresīvu, bet tādu, kam ir ekomarķējumi. "Mums varbūt nav baltākie krekliņi Limbažos, bet zinām, ka mazāk kaitējam sev un mazinām to piesārņojumu, kas caur attīrīšanas iekārtām, iespējams, tomēr nonāk mūsu ūdens riņķojumā," teic triju bērnu mamma.

Garklāvi ievēro principu "mazāk, bet labāk". Proti, iegādājas vienu, bet tiešām kvalitatīvu apavu pāri, kas kalpos ilgāku laiku. Pērk apģērbu vietnē *andelemandele.lv* vai labdarības veikaliņos. Kad vienam bērnam apavi par mazu, tie pāriet pie nākamā, tad pie jaunākā, un pēc tam tie varbūt vēl der labdarībai.

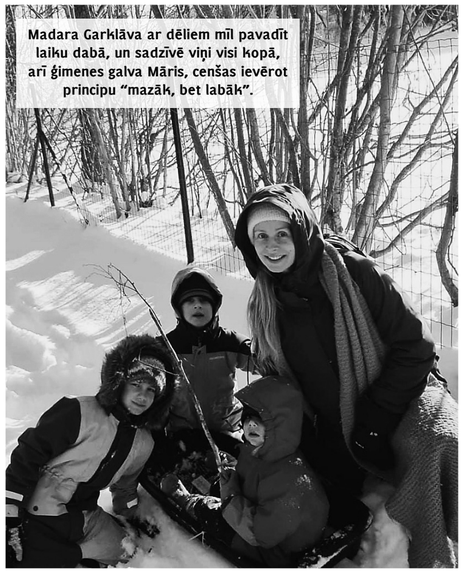

Madara Garklāva ar dēliem mīl pavadīt laiku dabā, un sadzīvē viņi visi kopā, arī ģimenes galva Māris, cenšas ievērot principu "mazāk, bet labāk".

Attiecībā uz apģērbu ģimenē piekopj metodi "viens iekšā, viens ārā". "Nemaz tik daudz nevajag. Ir labas un foršas lietas, ko patīk vilkt. Ja iegādājamies divus jaunus kreklus, divi novalkātākie no iepriekšējiem tiek izņemti no aprites. Ja tie vēl gana labi, atdodam labdarībai, ja ne – izmantojam saimniecībā," limbažniece padalās pieredzē. Viņa uzsver, ka svarīgi neapaugt ar lietām. Ģimenei šajā ziņā ļoti palīdzējis apģērba daudzumu palīdz arī skapja izmērs, tas ir, negādāt vairāk, cik skapī var ielikt.

Tikai jāsāk šķirot!

Šogad Latvijā stājušies spēkā noteikumi par bioloģiski noārdāmo atkritumu dalītu vākšanu. Atkritumi jāšķiro, jo to pārstrādē iegūst jaunus resursus (biogāzi, siltumu, elektrību un kompostu augsnes ielabošanai) un tas palīdz samazināt poligonos apglabājamo atkritumu apjomu.
Pierastajiem šķiroto atkritumu konteineriem nu pievienojies brūnais, kurā liekami tikai bioloģiskie atkritumi. Ja tajos tiks mests neatļautais, biokonteinerus izvedīs saskaņā ar sadzīves atkritumu tarifu, kas ir augstāks nekā šķirotajiem.

Pretēji bažām izrādās, ka šķirot bioloģiskos atkritumus nav sarežģīti. Daudzi to darījuši jau izsenis. Vispirms vajag trauku, kur tos mājokļī likt. Derēs spainis ar vāku, hermētiski noslēdzams trauks vai veikalā nopērkama speciāla tvertne (cena – sākot no dažiem eiro), vai vienkārši maisiņš.

Speciālos papīra (nekrāsots, nebalināts, bez folijas ielaidumiem un plastmasas lodziņiem) vai kompostējamos maisiņus biokonteinerā var izmest kopā ar visu bioloģisko saturu. Uz tiem vajadzētu būt atbilstības sertifikāta numuram EN 13432:2002 un norādei, ka tie ir kompostējami. Atkarībā no ietilpības un skaita iepakojumā šādi atkritumu maisi maksā, sākot no dažiem eiro. Tie vēl nav nopērkami katrā veikalā, taču pavisam drošs iegādājami internetā. Ja uzglabāšanai izmanto plastmasas maisiņu, tā saturs jāizber brūnajā konteinerā, bet pats jāizmet sadzīves atkritumos.

Lai nebūtu augļu mušiņu vai netīkama aromāta, ieteicams bioloģiskos atkritumus siltās telpās neglabāt ilgāk par vienu vai divām dienām. Ja nav iespējams tos tik bieži iznest, var likt ledusskapī vai saldētavā. Smaku mazinās arī citrusaugļu atliekas.

Lai bioloģiski atkritumi būtu derīgi pārstrādei, būtiski ievērot konkrētus šķirošanas pamatprincipus. Atcerieties – uzraksts Bio vai Eko vēl nenozīmē, ka tas ir bioloģiski noārdāms!

Brūnajā atkritumu konteinerā drīkst mest ēdienu pārpalikumus, pārtiku bez iepakojuma – bojātus augļus, dārzeņus, mizas, serdes, maizes izstrādājumus, sieru, biezpienu, jēlas un termiski apstrādātas gaļas, zivju (arī kaulus un asakas) un citus dzīvnieku izcelsmes pārtikas produktus, tējas un kafijas biezumus (bez maisiņiem un filtriem), olu, riekstu čaumalas. Tāpat tajā var mest dārza atkritumus – vecus augus un puķes, nopļautu zāli, saknes (bez augsnes), nezāles, koku lapas un zariņus (līdz 2 cm diametrā). Vienīgie augi, ko nedrīkst mest biokonteinerā, ir tūjas un īves, kuru sadalīšanās ir pārlieku ilga.

Biokonteinerā nav vietas arī eļļām, šķidrai pārtikai (zupai, pienam, kefīram u.tml.), akmeņiem, zemei, mājdzīvnieku pakaišiem un izkārnījumiem, pelniem, izdedžiem, papīram (izņemot speciālo kompostējamo).

Ja bioloģiskos atkritumus brūnajā konteinerā izmet ar visu maisu, tad tam obligāti jābūt tādam, kas pats var pārtapt kompostā.

Latvijas vides aizsardzības fonds

Materiāli tapuši ar Latvijas vides aizsardzības fonda atbalstu. Par publikāciju saturu atbild SIA "Kurzemes Vārds".